

Следует упомянуть о еще одном концепте, который является особенно значимым для “женской прозы”. В рассказе он реализуется посредством слов *дом, квартира, кооператив*. Данный концепт вбирает в себя семантическое поле “вещи”, однако оно не является главным. Это доказывает то, как мальчик воспринимает дома матери и отца: *Нет, дом был там, где была мать. Это мальчик чувствовал очень остро. Даже когда не существовало вообще никакого дома и они ютились у тети Тамары с дядей Сережей, его дом был там, где находилась она – ее голос, ее запах, ее черный свитер, ее жестикация и выкрики* [5, с. 370–371]. Дом в рассказе является основным местом действия. Это защищенное пространство, в котором и мать, и мальчик чувствуют себя комфортно и счастливо, несмотря на неустроенность быта.

В рассказе “Терновник” в сгущенной форме нашли воплощение концепты, значимые в целом для творчества Дины Рубинной. Такие понятия, как “любовь”, “семья”, “человек”, “дом”, “страдание” и т. д. наряду с многими другими составляют концептосферу художественного мира данного мастера слова.

Литература

1. Большой энциклопедический словарь. 2-е изд., перераб. и доп. М.: Большая Российская Энциклопедия; СПб.: Норинт, 1998. 1456 с.
2. Лихачев Д.С. Концептосфера русского языка // Русская словесность. От теории словесности к структуре текста. Антология. М.: Academia, 1997. С. 280–287.
3. Маслова В.А. Когнитивная лингвистика: учеб. пособ. 2-е изд. Минск: ТетраСистемс, 2005. 256 с.
4. Маслова В.А. Современные лингвистические направления: Методические рекомендации. Витебск: Издательство УО “ВГУ им. П.М. Машерова”, 2003. 40 с.
5. Рубина Д. Когда же пойдет снег?: Повести и рассказы. М.: Изд-во Эксмо, 2005. 400 с.

А.В. Леванцэвіч

БЕЛАЕ І ЧОРНАЕ Ў ПАЭТЫЧНЫМ КАНТЭКСЦЕ НІНЫ МАЦЯШ

Як і многія іншыя прадметы, значэнне колераў “прайшло” міфалагічны этап, і да нашых дзён колеры захоўваюць сімвалічнае значэнне. Ва ўжытку першабытных людзей колеры былі вельмі важнымі магічна-заклінальнымі сродкамі. Колер быў своеасаблівым словам –

добрым або злым. Ён выконваў і важнейшую функцыю слова – падтрымліваць зносіны паміж чалавекам і яго “багамі” або духамі.

Нашыя продкі класіфікавалі колеры ў цеснай сувязі з будовай космасу, са светам багоў і людзей. Усё самае вартаснае ў гэтым свеце адзначалася якім-небудзь колерам, і гэтыя колеры лічыліся асноўнымі. Для першабытных людзей жыццёва важнымі стыхіямі былі кроў, малако, агонь, зямля. Ім адпавядалі чырвоны, белы і чорны колеры.

Белая фарба – гэта міфалагічны эквівалент дзённага святла; гэта эквівалент малака і семені – жыватворных пачаткаў; гэта прыкмета верхніх, незямных сфер, паколькі звязаны з воблакамі, незямной чысцінёй і святлом. Белы колер – гэта мадэль вады (наталіе смагу і ачышчае цела), гэта колер дабра, вылячэння, удачы, перамогі над злымі духамі (бо даспадобы добрым духам), ачышчэння.

У.В. Колесаў адзначае, што першапачатковае значэнне слова *белы* было ‘бліскучы, празрысты ці нябачны’ [1, с. 233]. Затым з гэтага зыходнага значэння выдзелілася ‘светлы’, адкуль ужо недалёка было і да паняцця ‘белы’ (як колер).

Чорны колер заўсёды супастаўляецца з белым і чырвоным, абазначае міфічны падземны свет. Гэта і колер ночы, цемры, магілы, і колер дажджавых хмар, урадлівай зямлі. Чорны – гэта сімвал пакуты і хваробы, смерці, а значыць, зла, няшчасця. Чорны колер амбівалентны. Як колер ночы і зямлі ён сімвалізуе зараджэнне любога жыцця. Можна таму беларусы верылі, што “шыхуе таму дому, дзе хазяін чорны, да кота чорнаго дзержыць, да пеўня, да собаку”. Аднак чорны – гэта і знак смерці, сімвал чорнай магіі.

У паэтычнай мове Ніны Мацяш колеры белы / чорны могуць утвараць бінарную апазіцыю. Яшчэ першабытныя людзі не змаглі не заўважыць пераходу супрацьлеглых з’яваў адной у другую: дзень ператвараецца ў ноч, святло – у цемру, жыццё – у смерць, белае – у чорнае, і наадварот [3, с. 20]. Таму:

І на **Чорным** возеры растуць
Белыя лілеі (Лілея) [2, с. 92].

Добрае заўсёды лепш бачнае на фоне дрэннага, праўда на фоне лухты, як белае на фоне чорнага:

Сёння, калі нашы душы пад знакам
Злітнасці і паўнаты,
Зараз, калі ў іх ні следу ніякай
Лухты.
Выстыў даўно ў **белых** кубачках **чорны**
Чай на вячэрнім стале... [2, с. 114]

Памірае чалавек, яго душа імкнецца на “той свет”, у верхнія светлыя сферы, сімвалам якіх з’яўляецца белы колер. Родныя ж аплакваюць страту блізкага, смерць-бяду, сімвалам якой з’яўляецца чорны колер: *І ў печы пячэцца твой белы – наш чорны – пірог...* [2, с. 133].

Чорны колер у метафарычнай мове можа быць амбівалентным, таму што сутнасць супрацьлеглых з’яў адна, змяняецца толькі іх знешнасць. Як жаночае боства – зямля – і нараджае і ўмярцае, так і чорны колер смерці можа змяшчаць у сабе белы колер жыцця. У якасці колеру ночы і зямлі чорны колер – сімвал зараджэння любога жыцця:

Зернейку трэба загінуць у **чорнай** раллі,
Каб выжыць... [2, с. 80].

Як веснік бяды неаднаразова выступае чорны колер у “Паэме жніва”:

Васковая свечка паколі гарыць-дагарае.
У слоік з ячменем сыходзіць **счарнелая** ніць [2, с. 133].

Ой, мылі, ой, мылі крылмі вокны **чорныя** вораны! [2, с. 134].

Вясновая **чорная** вуліца... Людзі... Літанні...
Магіла... Аркестр... Пахаванне... [2, с. 134].

Злавесныя бліскаўкі за даляглядам
Толькі болей згушчаюць **чарноця** сіло [2, с. 128].

Чорны колер полісемантычны. У метафарычнай мове ён можа набываць значэнне нязбыўнасці:

Была такой вясёлкаваю птушка (мара-надзея – А.Л.) –
Скуль на далоні **чорнае** пяро? [2, с. 34].

Першапачатковыя значэнні слова *белы* – ‘бліскучы, празрысты’, ‘нябачны’, ‘светлы’, пазней ‘белы’, ‘чысты’. У сучаснай мове значэнні

слова белы размяшчаюцца ў наступным парадку: ‘белы’, ‘чысты’, ‘светлы’. Спалучэнне *белы свет* абазначае зямныя рубяжы, нязведаны свет, які знаходзіцца вакол нас і які можна зведаць. Са значэннем ‘акаляючы свет, Зямля з усім існым на ёй’ гэтае спалучэнне ўжыта ў вершах “Снегапад”, “Заканамернасць”, “Плата”:

Замець –

З **белага** свету ды з чыстага поля [2, с. 36].

Мяне ўразіла б іншае:

Каб у ім без пакуты варочаўся

Свет гэты **белы**... [2, с. 90].

А колькі ж каштуе святло? –

Белы свет

Знае плату адну за яго спакон веку:

Жыццё чалавека [2, с. 108].

Белы набывае значэнне ‘светлага’ ў наступных радках:

...А яго закалыхала

Ноч

На **белым** голлі саду [2, с. 55].

За сэнс высокі, што жыццё займела,

За мой вясёлкаю замкнёны круг,

Дажджынкай шыжай ці сняжынкай **белай**

Я прыпаду к табе і паўтару... [2, с. 60].

Значэнне ‘светлы’ дапаўняецца адценнямі ‘ясны’ і, можа, нават ‘добры’, ‘станоўчы’:

Толькі **белая** замець. Ні гора. Ні смерці.

Белы вір раўнавагі. Ні здрады. Ні звады [2, с. 36].

...І ўскіне возера, ускалыхне

З таёмнага прадоння **белы** ранак [2, с. 37].

У значэнні ‘моцна пасівелыя валасы’ з семантычным адценнем ‘памяць продкаў’ слова белы выступае ў вершы “Бязладная размова”:

Цяпер, кал па валасах маіх
 Усё натхнёнай чыркае галубка
 Крылом з'інула-**белым**... [2, 51]

Колеравы кантраст белы – чорны ў мове Ніны Мацяш заўважыла Данута Бічэль-Загнетава і ўдала абыграла гэта ў вершы “Белае возера”, прысвечаным Ніне Мацяш.

Літаратура

1. Колесов В.В. Древняя Русь: наследие в слове. С.-П., 2000.
2. Мацяш Н. Паварот на лета. Мінск, 1986.
3. Миронова Л.Н. Цветоведение. Мінск, 1984.

Е.В. Михайлова

КОНЦЕПТУАЛИЗАЦИЯ ОБЩЕНИЯ В ПОЭЗИИ А.БЛОКА

Концепт “общение” присутствует в стихотворениях и поэмах многих русских поэтов, в том числе и А.Блока [2]. Он отражает поэтический мир А.Блока, содержит характерные черты индивидуальности поэта.

В структуре этого концепта выделяется ядро и периферия. В его центре – общение лирического героя А.Блока и Прекрасной Дамы (образа женщины); на периферии – лирического героя с остальными людьми и людей друг с другом. Средствами общения являются глаголы говорения (глаголы речи), реализующие этот концепт. Это, например, глагол *кричать*: *Толпа кричит – я хладен бесконечно, // Толпа зовет – я нем и недвижим* [2, т. 1, с. 68]; *И крик, когда ты начнешь кричать, // Как камень, канет...* [2, т. 2, с. 224]. Данные примеры демонстрируют, что на крик нет ответа.

Перед дверями возлюбленной лирический герой не кричит: *Я искал голубую дорогу // И кричал, оглушенный людьми, // Подходя к золотому порогу, // Затихал пред Твоими дверьми* [2, т. 1, с. 260–261]. Женщина может общаться с любимым при помощи крика: *И голосом, зовущим, как рога, // Не прегражу ей путь. И не скажу: // “Моя! Моя!” – И пусть она мне крикнет: // “Твоя! Твоя!”* [2, т. 2, с. 53].

Общение женского образа с лирическим героем может происходить при помощи глагола *усмехнуться*: *Кто взманил меня на путь знакомый, // Усмехнулся мне в окно тюрьмы? // Или – каменным путем влекомый //*